

Kolonievogeltellingen

■ *Blauwe Reigers, Lepelaars, Aalscholvers en Roeken zijn al weer driftig aan het nesten bouwen of zitten al op de eieren. Het is kortom hoog tijd om met het opzoeken en tellen van kolonies te beginnen. Binnen enkele maanden vragen de meeuwen, sterns en de Oeverwaluw om onze aandacht. Ongetwijfeld bent u al door de districtscoördinator benaderd en bereid gevonden om 'uw' kolonies te tellen. Het is belangrijk dat u jaarlijks uw kolonies telt, want het doel bij kolonievogels is om elk jaar het gehele land volledig te inventariseren. De DC'en doen hun best alle bekende kolonies geteld te krijgen en meestal lukt dat ook wel. Lastiger is het met nieuwe vestigingen in tot voor kort lege gebieden. Elk jaar en overal moeten we verdacht zijn op nieuwe kolonies. Denk daarbij ook aan kolonies of solitaire vestigingen van reigers in een of ander klein bosje, enkele Visdieven of Zwarte Sterns in een polder of Oeverwaluw in een 'verloren' zanddepot of steile slootkant. We vragen tellers om alert te blijven op nieuwe kolonies, eventueel ook buiten het eigen telgebied. Een snel telefoontje of briefje naar de DC en de zaak is geregeld.*

In 1994 zijn voor het eerst kolonievogel-telformulieren gebruikt. De meeste reacties van tellers waren positief. In 1995 gaan we op de ingeslagen weg verder. De ingeleverde telformulieren worden thans door SOVON verwerkt. Bij SOVON hebben we zoveel mogelijk ook koloniegegevens van 1993 overgezet op kolonievogeltelformulieren. In deze SOVON-Nieuws werpen we een eerste blik op de voorlopige resultaten van 1993 en 1994.

Kolonietellingen in 1995

Het telwerk in 1995 komt overeen met de werkwijze in 1994. Tellers moeten per kolonie een formulier invullen. Als de kolonie- en nestplaats hetzelfde is gebleven kan volstaan worden met het invullen van het jaartal, de soort, naam en plaats van de kolonie, 'oud' aankruisen, aantal paren, teldata en telmethode. Het meesturen van een kaart met de ligging van de kolonie is bij 'oude' kolonies niet noodzakelijk, maar is aan te raden wanneer er in de omgeving meer kolonies van dezelfde soort zijn. Zijn er wijzigingen opgetreden met betrekking tot de kolonie- of nestplaats, zoals 'verplaatsing' van de kolonie of verandering van nestplaats dan moet het telformulier ook in 1995 volledig worden ingevuld. Tevens dient de nieuwe plaats op een kaart worden ingetekend. Voor nieuwe kolonies of vermeend nieuwe kolonies behoort het telformulier altijd volledig te worden ingevuld en de ligging op een kaart te worden aangegeven.

Wat is een kolonie?

Deze vraag is in de meeste gevallen gemakkelijk te beantwoorden, maar zoals zo vaak bepalen uitzonderingen de regel. Binnen een teljaar zijn nog wel simpele afspraken te maken,

maar in de loop der jaren kunnen kolonies zich uitbreiden of inkrimpen, ze kunnen zich splitsen of samengaan en ze kunnen zich over een bepaalde afstand 'verplaatsen'. Vooruitlopend op de in 1996 door te voeren definitie worden hier alvast enkele zaken uit de doeken gedaan, waarmee tellers rekening kunnen houden.

Er zijn 'puntvormige' en 'vlakvormige' kolonies en beide typen komen bij vrijwel alle soorten voor. Roe-

ken, Blauwe Reigers en Kokmeeuwen hebben meestal puntvormige vestigingen. Ze zitten in een bepaald bosje of plas. Hier wordt in het algemeen van een tweede kolonie gesproken wanneer de afstand tussen beide punten 100 m of meer is. Kokmeeuwen kunnen in kwelders over kilometers verspreid zitten, waarbij met moeite lege stukken van 100 m (en dus aparte kolonies) kunnen worden onderscheiden. Het jaar erna is de situatie echter vrijwel zeker anders en na een aantal jaren ontstaat er een enorme papieren warboel. Bij deze kolonies wordt met gebieden gewerkt: een bepaald gebied wordt op de kaart ingetekend en elk jaar wordt het aantal per gebied geteld. Elk gebied kan als een kolonie worden beschouwd. Grenzen worden in overleg met tellers vastgesteld en moeten jaarlijks worden gerespecteerd. Elk jaar moet zo'n aangegeven gebied natuurlijk wel volledig worden geteld en niet half. Bij verspreid broedende Zwarte Sterns of Visdieven kunnen bepaalde delen van polders, graslanden of moerassen als 'kolonies' worden geregistreerd, maar het beste is om elk paar/nest of elk groepje paren/nesten apart op kaarten in te tekenen. Voor Oeverwaluwen die elk jaar in andere wandjes binnen hetzelfde zandzuigat nestelen, is sprake van één kolonie of één lokatie, ook al is de afstand tussen de wandjes meer dan 100 m.

In de meeste gevallen zal de kolonie duidelijk op de kaart kunnen worden ingetekend. Bij twijfel of onduidelijkheden kunt u contact opnemen met de DC.

Teldata Blauwe Reiger en Roek

In de handleiding wordt voor de Blauwe Reiger en de Roek een telperiode van 10-20 april genoemd. In het noorden van het land, waar alles nu eenmaal wat later begint (tenminste wat betreft broeden in het voorjaar), blijkt deze periode te vroeg en daardoor te kort om alles te kunnen tellen. De periode wordt voor beide soorten landelijk verlengd t/m 30 april.

Nieuwe Kolonievogel-telformulier succesvol

In 1994 is een begin gemaakt met het invullen van de nieuwe kolonievogel-telformulieren. En dat is een behoorlijk succes geworden. Vogelaars vinden het handig en kennelijk ook prettig om van elke kolonie de preciese plaats en het aantal in te vullen. Maar

Blauwe Reiger (Awie de Zwart)

er werden in dit eerste jaar ook diepe zuchten gehoord bij degenen die meerdere kolonies moesten tellen, omdat ze per telformulier steeds weer alle rubrieken moesten invullen. Op het telformulier moest naast de soortnaam, teldata en het aantal paren ook het landschap waarin de kolonie ligt en de nestplaats en dergelijke worden aangegeven (en op elk formulier weer je naam en adres!). Tevens moest de ligging van de kolonie op een kaart worden aangegeven. In de komende jaren wordt dat simpeler, want van bestaande en onveranderde kolonies kan volstaan worden met het invullen van het jaar, de soort, de naam van de kolonie, de teldata en de getelde aantallen. De andere zaken zijn immers gelijk gebleven. Tellers die grote gebieden afstropen op Roeken, reigers, zwaluwen, sterns of meeuwen worden in 1996 op hun wenken bedient met een 'verzamel-formulier' waarop gegevens van diverse reeds bekende kolonies op een simpele manier kunnen worden ingevuld. Na het inleveren van uw telformulier wordt achter de schermen bij SOVON aan elke kolonie een uniek nummer en een gebiedscode toegekend.

Kolonievogeltelformulieren hebben voor de districtscoördinator het voordeel dat ze snel inzicht geven in de volledigheid van de telling per soort. Van de ene kolonievogel kan alles binnen zijn en deze is dus 'klaar', terwijl van de andere een deel binnen is. Met alle kolonievogels op één lijst kon pas met de laatste lijst vastgesteld worden dat alle kolonievogels klaar waren. Verder was controle op volledigheid lastig omdat aantallen van meerdere kolonies als één totaal op een kwartblok-lijst werden ingevuld.

Met het aangeven van de ligging van de kolonie op een kaart kwamen hier en daar dan ook onverwachte zaken boven water. Sommige kolonies op de grens van twee kwartblokken, of nog lastiger op een kruispunt van vier kwartblokken, werden door verschillende tellers (met andere aantallen) onder verschillende kwartbloknummers doorgegeven. Natuurlijk werden de meeste van deze 'adders onder het gras' door de DC'en ontdekt en gecorrigeerd. Maar nu we de gegevens van de afgelopen jaren (per kwartblok) vergeleken hebben met de jongste gegevens (per kolonie) kwamen hier en daar zeer merkwaardige 'kolonie-reeksen' aan het licht. Met het nieuwe systeem zijn dergelijke gevallen vrijwel uitgesloten.

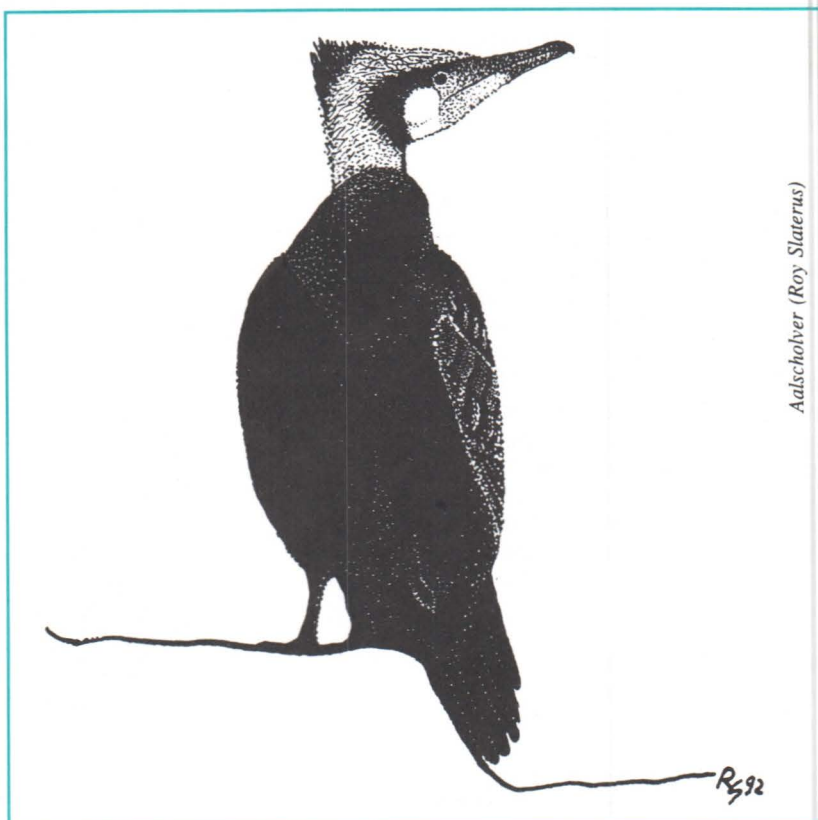
Een leuk nieuwtje is dat we in overleg met Herman Leys proberen om de gegevens van Oeverzwaluwen ook op de kolonievogel-telformulieren te laten invullen. Waarschijnlijk moet het kolonievogel-telformulier iets worden aangepast. We gaan tevens uitzoeken in hoeverre zoiets ook mogelijk haalbaar is voor de Huiszwaluw, het buitenbeentje onder de kolonievogels binnen de SOVON-projecten.

Resultaten 1993-94

De kolonievogel-gegevens uit 1993 worden net als de gegevens van 1992 in een SOVON Broedvogelverslag van 1993 neergelegd. Dit verslag kunnen tellers in het najaar van 1995 tegemoet zien. Vervolgens is het jaar 1994 aan beurt. De meeste telgegevens zijn inmiddels via de districtscoördinatoren op de SOVON-burelen beland, waar ze in samenwerking met het CBS worden verwerkt. Omdat bij kolonievogels gestreefd wordt naar landelijke totalen, gaat er van te laat ingeleverde gegevens een remmende invloed uit. Vaak moeten totalen of schattingen weer worden aangepast. Daar wordt echter paal en perk aan gesteld: te laat ingeleverde gegevens (1 oktober inleveren) worden op een gegeven moment niet meer meegenomen in de verslaglegging. Ze worden uiteraard niet weggegooid en wel nog toegevoegd aan het bestand.

Met het rapport over 1992 kunnen we de voorlopige getallen over 1993 en 1994 vergelijken met die uit 1992. Dit levert de volgende conclusies op.

- Aalscholver: Het landelijke totaal van 20.500 in 1993 komt overeen met dat in 1992. In 1994 echter is de populatie (vooral in het IJsselmeergebied) sterk ingezakt. Het landelijke totaal in 1994 komt ongeveer uit op 14.000 paren.
- Lepelaar: Deze soort vertoont een stijgende lijn, met steeds meer vestigingen op de Waddeneilanden. In 1992-94 respectievelijk 571, 609 en 722 paren in Nederland.
- De voorlopige Blauwe Reiger-aantallen uit 1993 (7200 paren in 227 kolonies) en 1994 duiden op stabilisatie of lichte toename.
- De Purperreiger viel na het relatief goede 1992 in 1993 terug met 30 paren naar een populatie van 270 paren.
- Het voorlopige Kokmeeuw-aantal van 120.000 paren in 130 kolonies in 1993 valt lager uit dan in 1992. Afname doet zich in vrijwel alle delen van het land voor. Verreweg de meeste kolonies zitten in heide- en hoogveen-gebieden en maar relatief weinig op kwelders. Kolonies op kwelders zijn evenwel meestal groter.
- De Stormmeeuw loopt in 1993 verder in aantal terug, ondanks stijgende aantallen op binnenlandse broedplaatsen. De voorlopige schatting in 1993 komt uit op 6000 paren.

Aalscholver (Roy Slaterus)

HUISZWALUW EN OEVERZWALUW 1994

Dankzij het vlot insturen van tellingen, kon al snel een overzicht worden gemaakt van de resultaten van 1994.

Huiszwaluw

Over het land werden uit ca. 1250 kwartblokken gegevens ontvangen; van enkele eveneens onderzochte gebieden werden geen gegevens ontvangen. Om een goed inzicht in de ontwikkeling te krijgen is het van belang dat een gebied jaren achtereen geteld wordt; helaas neemt het aantal monitoringblokken af.

Ten opzichte van 1993 werd er in het IJsseldal, Twente, de Achterhoek en de Veluwekust een toename geconstateerd van 3-12%. In de rest van Nederland vond een achteruitgang plaats van 6-20%. Gemiddeld over heel Nederland was er een achteruitgang van 11%. Het aantal kwartblokken met 75 of meer broedparen (nesten) bleek van 84 teruggelopen naar 64 en ook in die 64 bleek het aantal broedparen afgenomen te zijn.

Door het laat binnenkomen van sommige gegevens, zijn de cijfers van voorgaande jaren aangepast en dus enigszins afwijkend van de in de desbetreffende jaarverslagen weergegeven getallen.

Over 1994 wordt een landelijke populatie berekend van zeker 112.000 paren. In 1990 waren het er nog 126.000!

Oeverzwaluw

In 1994 werd voor het negende achtereenvolgende jaar het aantal broedparen geïnventariseerd. Er werden 253 kolonies in 119 atlasblokken vastgesteld; waarschijnlijk is hiermee 90% van de broedpopulatie bekend. In 1992 en 1993 werden er 219 en 204 kolonies gevonden. Opvallend is dat veel oudere kolonies meer broedparen telden dan in voorgaande jaren.

In 1994 werden 10.113 broedparen geteld. Op grond hiervan wordt het werkelijke aantal broedparen in Nederland op 11.650 geschat. De hoge winterwaterstanden van de Maas zorgen door afkalving voor veel nieuwe broedwanden waar-

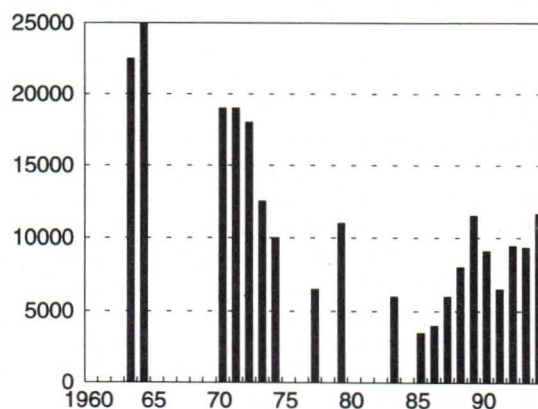
door langs de Maas het aantal kolonies ten opzichte van vorig jaar toenam, en daardoor de landelijke populatie met zo'n 30%.

De gemiddelde koloniegrootte is 40 paar. Het aantal lokaties met meer dan 100 paar neemt toe, maar ook het aantal paren op deze lokaties stijgt.

Waar vinden we Oeverzwaluwen? In afgravingen (36%), in gronddepots (31%), zuigputten (16%), rivieroeveren (6%), kunstwanden (5%) en greppels (4%). Van de nesten zit 76% in zandwanden, 14% in klei, 8% in leem en 2% anderszins.

Herman Leys

Figuur 1. Ontwikkeling van het aantal broedparen Oeverzwaluw van 1960 tot 1994.

- De Kleine Mantelmeeuw is de enige meeuwensoort die het goed doet. In 1992 ging het om 34.200 paren en het voorlopige totaal voor 1993 komt uit op 35.200. In 1993 werden 10 kolonies in bebouwd gebied gemeld, waar deze meeuwen vaak op daken van gebouwen broeden.
- De Zilvermeeuw lijkt over zijn hoogtepunt heen te zijn want het voorlopige aantal voor 1993 ligt met 75.000 aanmerkelijk lager dan de 90.000 paren voor de periode 1989-92. Het aantal kolonies in bebouwd gebied overstijgt al bijna het aantal in de duinen, maar in de duinen zijn de aantallen nog wel veel groter.
- 1993 was een redelijk goed jaar voor de Grote Stern: 11.000 paren in 1993 tegen 9380 in 1992.
- Het beeld van de Vissief is nog onduidelijk, onder andere omdat in sommige gebieden niet is geteld. In 1993 zijn 13.600 paren opgegeven en in 1992 werd de landelijke populatie op 17.000-18.000 gesteld.
- Het aantal Noordse Sterns in 1993 komt aardig overeen met dat in 1992, 1720 respectievelijk 1820 paren.
- De Dwergstern scoorde in 1993 ruim 100 paren meer dan in 1992 (340

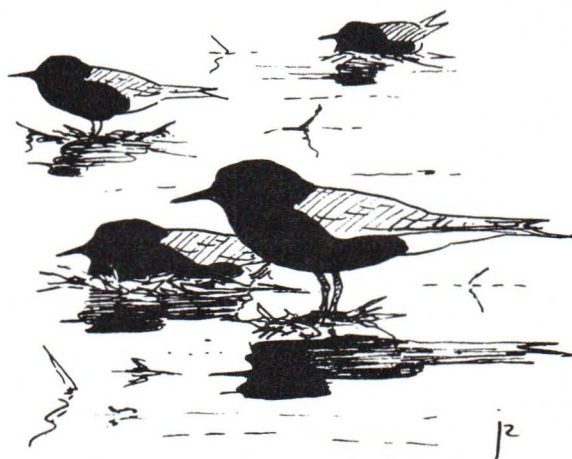
en 485 paren). Voor een deel zit hier vollediger telwerk in 1993 achter.

- De schatting van de Zwarte Sternstand in 1993-94 komt ongeveer overeen met die in 1992 (1200-1400), misschien iets minder. Ongeveer evenveel kolonies werden gemeld uit open graslanden, uit laagveenmoerassen en uit heide- en hoogveenengebieden. Eén kolonie zat in een waterzuiveringsgebied.

ringsgebied.

- Oeverzwaluw (zie samenvatting elders).
- Van de Roek zijn in 1993 in elk geval in 377 kolonies 37.100 paren geteld en dat ligt in dezelfde orde van grootte als het 1992-totaal. Berichten uit 1994 duiden echter op lichte afname.

Arend van Dijk

Zwarte Stern (Jos Zwarts)